

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleinweis.*

Tecaj X.

V saboto 30. oktobra (sredojesna) 1852.

List 87.

Hebrejske melodije.

Po angleškem L. Byron-a, poslovenil Jeriša.

XVI.

Vid Belšacarja.

Na troni svojem kralj sedi
V satrapov tam množini,
Na tisuče svetiln blišči
Pri krasni godovini.
I zlatih čaš nebrojno je,
Ki božja blé orodnina —
V Jehova posodah žaré
Nebožnih ajdov vina.

V dvorani isti, isto pot
Zazró se roke persti,
K' na steni pišejo nasprot
Ko u peščen versti:
Podoba možke roke je,
I roka sama, živa
Premiče o pismenkah se,
Ki je ko s pal'co vriva.

Vladar zagleda, i vzderhti,
Končati radost reče;
V obličje celo zabledí,
I glas mu zatrepeče.
»Skličite znanstva mi možé,
Vse naj modrejše glave,
Da pis nam strašni razjasné,
Ki moti nam zabave!«

Chaldejski vedeži slové,
Al tu jim luč ugasne;
Neznane čerke še stojé
Nerazložene, užasne.
I Babilonski starci ved
Globoko scer imajo,
Al tu zakrit jim vés je sled,
Vidé — al več ne znajo.

Vjetnik v deželi isti le,
Tujinec, dobe mlade,
Začuje kralja poveljé,
Resnico čerk razznade.
Blišcé svetilne, obsevajo,
Prorokbo na stenini;
On čita v noči isti jo —
I jutro jo uistini.

»Gotov je grob Belšacarja,
Proč z njega kraljevino,
Ga tehtala je tehtnica,
Ga našla revno glino.
Kraljeva odev mu i smertna je,
Nebo — skalina mu je;
Medjani pred dvermi stojé,
Perzanec prestoluje!«

Nekaj za prevdark možakam kmetijstva!

Že marsikaj dobriga ste, drage „Novice“, staknile in slovenskemu svetu nasvetovale; prosim tedej

tudi jez, de to mojo znajdbo, če je znajdbe iména vredna, svetu oznanite. V zavitku vam pošljem rastlino, ki jo po slovensko nekteri žibrije imenujejo, v latinskem rastlinoslovskem jeziku se ji pravi „epilobium angustifolium“, po nemško „schmalblätt. Weideröschen“, tudi „Weiderich“.

Vprašali boste: zakaj nek vam jo pošljem? Ob kratkim vam tole povém:

Te rastline, ki zraste od 1 do 5 čevljev in še višji, se tukej pri meni *) obilo najde na požarih (Brandstätten), v mokrotnih krajih in v osovji (Schattengegend). Cvetje po vsih stranéh štiblice ima rudeče ali rudečebelkasto; perje njeno je prav zlo v r b o v i m u podobno, zlasti tiste verbe, iz ktere jerbase pletó; terpi pa cvetje blizo do terde jeseni. Raplic napravi proti verhu vse polno, ktere bombaž (pavolo) v sebi imajo. V osnovnim germovji, posebno tam, kjer je kdej kej gorelo, sredniga možaka visokost doseže, in ima toliko bombaža v sebi, de je krog nje, če je veter ne razpihlja, ko pozimi od snega, vse pobeljeno.

Nabral sim nekoliko takšniga stročja, ga posušil, in lepa žlahna volnica se je iz raplic izsnovala. Nekej te volnice nabere in spredem iz nje nekoliko nitik, in stenj (Docht) naredim, in potem vošeno svečico. In kaj mislite! svečica je tako lepo gorela, ko de bi iz ptujiga bombaža stenj v sebi imela.

Ali bi ne bilo dobro, de bi se ta rastlina bolj obrajtala, in sème, ki je od makoviga še bolj drobno, se na osovne, vender pa močirne, gnojne kraje posejalo, bi nam, če tudi ravno ne ptujiga bombaža nadomestovala, vender pa stroškov za ptuji bombaž saj nekoliko prihranila **).

Ta rastlina rano poleti cvesti pričnè, in cvetè v tukajšnjih krajih blizo do srede kozoperska. Ker pa sprot cvetè in tudi sprot dozori, je treba rapolic tudi sprot oberati, ker kakor hitro dozori, se tudi prezati začnè, in med enim volno in sème od sebe otresa, bi se tedaj nič ali pa čisto malo nazadnje od nje ne dobilo, ako bi čakali dozorniga časa.

*) Žibrije (epilobium), kteriga je po gosp. Fleišmanovi »flori« več sort, raste na Krajskim na Gorenskem, Dolenjskim in Notrajskim, posebno rado na Ljublj. močirji in na požarih v gojzdi, ljubi prav rahlo zemljo; ima pa po gosp. Fleišmanovih skušnjah to lastnost, da se rado preseluje, če je zemlja imenovano rahloto zgubila. Kdor več o ti rastlini zvediti želi, naj se oberne na gosp. Fleišmana.

**) To, kar Vi, častiti gospod, hvalite na ti rastlini, je že tudi drugod znano, kjer bombaž žibrija mešajo med svilno klopčino (Seidenfilz) in med drugo volnato blago. Ker se pa vendar vse to na debelo ne dela, bi mogle daljši skušnje skazati: ali bi se dalo s to rastlino kaj prida doseči ali ne.

Vred.

Toliko za poskus. Če se moja znajdba vspeši, bi nam veliko zlahniga bombaža ta rastlina donesti utegnila; — če pa nič ni, naj pa tudi moja skerb in čast rakam žvižgat gré.

J. M.

Kako naj se obris za stavljenje nove hiše napravi.

Kader se je kdo bil namenil, novo hišo si sozidati, ter si je kraj odločil, na katerim jo hoče postaviti, naj si poprej načert ali obris (Entwurf) napravi, po katerim stanišče zidati želi.

Zategadel naj premisli pred, koliko izb, kamer, hlevov itd. mu je treba; po tem naj vzame polo beliga močniga papirja, ter naj s svinčnikom narisa — iz začetka le s prosto roko in le s črticami — načert ali obris prihodnje hiše, kakoršne potrebuje in jo napraviti misli.

Na tem načertu se zaznamijo le na debelo hišne zidovja, da se vidi, kako dolga in široka bode hiša, kje duri in okna, kje izbe in kuhinja itd. O tem narisu se tako dolgo prenareja in popravlja, da postane načert hiše tak, kakoršniga gospodar želi *).

Pri tem delu se mora gledati:

1. Na lego hiše, to je, kam da naj bo obernjena, proti jutru ali večeru, proti severju ali proti jugu. Želeti bi bilo, in zdravju bi jako koristilo, ako bi vsaka hiša tako stala, da bi juterno sonce jo obsijalo, naj bi ji pa tudi poldnevna obsončja ne pomanjkovalo!

Znotraj naj se pa izbe, u katerih se dela, sobe in spavnice na sončno stran napravijo; — nasproti shodi ali mostovži, stopnjice, kuhinja, čumnate (kamre), kleti, straniša naj se napravijo na severni, to je, na senčni strani (na osonju).

2. Kar velikost stanic zadene, naj se izbe, kjer se po dnevu dela, in sploh tiste staniša, kjer biva veliko ljudi vkup, na priliko šolske izbe, ne naredijo premajhne. Prebivališča in spavnice, ako hočejo zdrave biti, ne smejo manjši, ko 15 čevljev dolge, 12 čevljev široke in 9 čevljev visoke biti.

3. Kar scer obliko (Form) hiše dotika, je hiša četverovoglata skoraj vselej nar bolj prikladna; izbe u njej pa ne smejo biti štirjaške (kvadratne), temoč še enkrat tako dolge, kakor široke. Za poslopje sploh je pa oblika četverovoglina (kvadrata) u več ozirih hasnovita, posebno tudi zategadel, ker taka nar manj zidovja potrebuje.

4. Okna in duri. Dobí hiša le ene vrata na zunej, naj se tiste v sredi hišniga lica napravijo.

Kar okna in vrata znotrej vtíče, se mora na to gledati, da se u hiši, kolikor se izpeljati dá, stene pridobijo, kamor se postelje, mize, omare itd. postaviti ali nasloniti zamorejo; torej naj se ne naredí preveč okinj in vrat, scer je hiša tičnici podobna. Obilnost okinj je tudi uzrok, da po tacih staniših je večin prepíh, in da protín in sijavica (Rheumatismus) prebivavcam vedno nagajata.

Okna in vrata naj se ne prevelike, ne premajhne naredé. Velikost okinj in vrat se sploh ravna deloma po velikosti staniš, deloma po tem, da se rečí, ktere so u staniših potrebne, lahko noter in vùn prinesó. Vsake vrata pa naj bodo nar manj 2½ čevlja široke, in 6½ čevljev visoke. Okna naj bodo razmerno napravljene, enake visokosti, in

tako velike, da notranji prostor dostojno bo razsvetljen, torej naj bodo saj 2 čevlja in 8 pavcov široke, pa dvakrat tako visoke.

Ako se preveč okinj naredí, škodje to tudi terpežnosti poslopja, uzročí več stroškov, in večidel ni lepo viditi memogredočim. Poleg hišnih voglov se ne smejo ne okna, ne vrata narediti, ker vogli potem oslabijo in pojemajo.

(Konec sledi.)

O slovenskem jeziku.

Za slovanske jezikoslovce in sploh za slovausko književnost neprecenljivo delo našega preslavnega dr. Miklošiča pod naslovom: „Vergleichende lautlehre der slavischen sprachen“, nam je te dni v roke prišlo.

V pretres te knjige se spuščati bi bilo nepotrebno, ker nam je pisatelj sam, kakor tudi dunajska akademija učenosti porok za izverstnost, ki je omenjenemu delu venec slave podala.

Ker pa v vvodu sloveče knjige najdemo marsiktero zlato zernice zastran slovenskega jezika, povzamemo iz njega nektere verstice. Gosp. pisatelj pravi, da po starem cerkvenem jeziku sledí zvukoslovje slovanskih jezikov in sicer staro- in novoslovenskega, bulgarskega, serbskega, rusinskega in ruškega, českega, poljskega, zgornjo- in spodnjolužiškega, ker je cerkveni jezik, akoravno ne izvirajo vsi slavenski jeziki iz njega, vendar le naj starši, in ker so v njem pravíla za vse slavenske jezike. Imenuje pa gosp. pisatelj ti jezik po narodu, ki ga je govoril, slovenski, in da se ne zmeša z današnjim slovenskim, mu pravi staroslovenski. Napaka je — pravi dalje — ga imenovati staroslovanskega, ker to zmoto podpera, kakor da bi bil ti jezik oče vsih slovanskih jezikov. Novoslovenski jezik, omeni pisatelj, je bil nekda j veliko bolj razširjen, kakor je sedaj, in ima v tako imenovanih freisinških ostanjkih neprecenljiv spominek visoke starosti, in ne obseže le jezik današnjih Slovencev, ampak tudi jezik prebivavcev Varazdinske, Zagrebške in Kriške županije, kjer je pa po razširjenju serbskega jezika posebno v mestih mnogo svojega značaja zgubil. Vendar je jezik v imenovanih županijah še bližej slovenskemu kakor serbskemu; zavolj tega menda ni napčno, „ako tako imenovani horvaški jezik, kterega Habelič v 17. stoletju še slovenskega imenuje, in ravno tako brez dvombe slovenski jezik, kterega prebivavci Zaladske županije govore, v preiskovanju s slovenskim zvežem“.

Slovanski popotnik.

Spisuje Fr. Cegnar.

* Vážni slovár, ki zapopade pravoslovske in politične besede z obilim številom družih besed, in se na Dunaji tiska pod naslovom „Juridisch-politische Terminologie“ je v horvaško-serbskem (z latinico in cirilico) in slovenskem jeziku do pismenke V (v 33 polah) že gotov; zna biti, da bo ob novem letu že vés dodelan. Ministerstvo daje to terminologio v vsih slovanskih jezicah natiskovati, ki so jo sostavili zvedeni jezikoslovci vsih slovanskih narečij. Nemški besedi je namreč pridjana slovanska, tako, da je slovár nemško-slovanski. Velike hvale vredna misel je bila, da je horvaški, serbski in slovenski slovár edína knjiga, koristna tedaj na več strani. Da bi bilo slavno delo kmalo gotovo!

* Med dosihmal izdanimi knjigami marljivega slovenskega društva sv. Mohora bo menda tretja, to je, „šola vesela lepega petja“ potrebam sedanjega

*) Ako gospodar, ki hoče hišo staviti, ob načertanju obrisa ima per rokah prijatla, ki nekoliko risati zna, se vé da obris bode lepši in bolj popolnoma. Pis.